



Mot.  
1989/90  
Ub317

# Motion till riksdagen

1989/90:Ub317

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Skolan

---

## Innehåll

Inledning	2
En aktiv och skapande process	2
Kunskap	2
Mångfald	3
Elevinflytande	3
Arbetsformerna	4
Betygen	5
En skola för alla	5
Allmän och särskild kurs	5
Tillval	6
Självstudier	7
Anpassad studiegång	7
Flickornas villkor i skolan	8
Skolor i glesbygd	8
Arbetsmiljö	8
Skolmaten	9
Utveckling	10
Syo-verksamheten	10
Mindre klasser	11
B-klasser åk 3/4	11
Fredsfrågor och internationell förståelse	12
Miljöundervisning	12
Undervisning i datakunskap	13
Antalet platser i gymnasieskolan	14
Treåriga yrkeslinjer i gymnasieskolan	14
Bildämnet	15
Hemställen	15

## Inledning

Mot. 1989/90  
Ub317

Utbildning, bildning, kunskap och kreativitet är nyckelord inför framtiden. Verkligheten omkring oss ändras ständigt och människor möter nya utmaningar och nya problem. Utbildningspolitiken påverkar både samhällsutvecklingen och våra möjligheter att avvärja hoten mot människor och natur. Bildning och kunskap har alltid varit medel i kampen för demokrati och rättvisa.

Arbetarrörelsen har under hela sin existens kämpat för en god utbildning, likvärdig för alla. I dag har vi en obligatorisk nioårig grundskola för alla barn och en överväldigande majoritet av eleverna fortsätter sedan två eller tre år i gymnasieskolan. Men fortfarande finns stora orättvisor i skolan och fortfarande lämnar många elever skolan utan att ha fått de användbara redskap som kunskap och bildning borde vara.

Vpk arbetar för att alla elever skall få en likvärdig utbildning oavsett var eleven bor, vilken samhällsklass hon eller han kommer ifrån eller vilket kön eleven tillhör. Vi arbetar för en kvalitativt bättre utbildning, en skola där eleverna lär för livet och skaffar sig kunskaper som de kan använda. Vi arbetar för en skola som det är roligt att gå i.

Kunskaper och erfarenheter samt förmedlingen och utvecklingen av dem är inget som sker endast i skolan eller endast i ungdomen. Tvärtom är det något som bör ske kontinuerligt under hela livet.

I den här motionen tar vi upp våra tankegångar och förslag när det gäller både grundskolan och gymnasieskolan.

## En aktiv och skapande process

Att lära sig är en aktiv och skapande process. Tyvärr är det sällan det fungerar så i dagens skola och resultatet blir därefter. Undervisningen domineras av att läraren förmedlar fakta till eleverna. Det upplevs ofta som att bli matad med färdigtuggade faktabitar som eleven sedan förväntas rapa upp vid lämpliga tillfällen (prov och förhör). En sådan undervisning hämmar och förstör på ett effektivt sätt elevernas naturliga lust att lära. Undervisningens syfte blir att uppnå så högt betyg som möjligt. Istället borde elevernas naturliga kunskapstörst fungera som en drivkraft för eget analyserande och sökande efter lösningar tillsammans med andra.

Vpk menar att varje elev behöver flera olika sorters grundläggande kunskaper. Förutom att kunna t.ex. läsa, räkna och skriva behöver eleverna även lära sig att dra slutsatser, ifrågasätta, skapa, söka nya kunskaper m.m.

### Kunskap

Vi i vpk är bekymrade över att ordet "kunskap" i skolan ofta begränsas till att enbart gälla fakta, läroböcker, kursplaner samt mätbara och definierbara kunskaper. Vi menar att begreppet "kunskap" rymmer mycket mer; t.ex. praktiskt kunnande, kännedom om samhällsförhållanden, livserfarenhet, yrkeskunskap och yrkeserfarenhet, kunskap om den egna personen och de människor som står en nära osv. Kunskap går knappast att mäta och är mycket svår, om ens möjlig eller önskvärd, att definiera. Vad är kunskap? Den frågan måste alltid hållas levande och ständigt diskuteras.

Ofta framstår skolan som om den inte gör annat än sprider neutrala och rent faktamässiga kunskaper, att den är objektiv. Det är den inte och det kommer skolan aldrig att bli, det är inte heller önskvärt. Vpk menar att skolan bör sträva efter mångfald. Samhället, livet, naturen och världen är fyllda av mot-sättningar. Att försöka att neutralisera dessa leder till ett ljummet "jaså" och en obegriplig bild av omvärlden.

Eleverna bör få möta flera olika ståndpunkter och uppgifter för att lära sig att hantera det faktum att få "sanningar" är oemotsagda. Elevernas förmåga att kritiskt granska och ifrågasätta för att sedan kunna bilda sig en egen uppfattning bör ges hög prioritet i skolan. I dag fungerar skolan tvärtom, den "ideala" eleven konsumerar passivt och okritiskt den kunskap som läraren och läroboken serverar. För att nå en skola för kritiskt tänkande måste skolan och undervisningen ändras och ifrågasättandet uppmuntras. I livet efter skolan kommer eleverna vid åtskilliga tillfällen att ställas inför motstridiga uppgifter både i arbetslivet och i samhällsdebatten. Deras förmåga att kritiskt bedöma information blir då av största vikt. Utbildning och kunskap är ingen livslång ryggsäck som man skall fylla i ungdomen och sedan leva med resten av livet. Vpk anser istället att alla bör få möjlighet att varva studier och arbete under hela sitt liv. Bildning och kunskap har ett värde i sig, inte bara för ett kommande arbete eller som en investering för högre lön.

### **Elevinflytande**

Grundskolans uppgift att ge en demokratisk fostran har sedan lång tid varit uttryckt i skolans måldokument. Läroplanen säger att lärare och elever tillsammans skall planera, genomföra och utvärdera undervisningen. Elevernas inflytande och ansvar måste stärkas dels av demokratiska skäl dels därför att det krävs för att undervisningen skall ge bra resultat. I den kreativa process som inläring och kunskapsutveckling är spelar eleven själv huvudrollen och måste själv vara delaktig. Det går inte att tvinga på någon kunskap, den kunskap som eleven själv har efterfrågat är den kunskap som har det största värdet.

Det finns alltså många skäl till att elevernas inflytande måste öka i skolan, framförallt när det gäller att planera, genomföra och utvärdera undervisningen. Trots detta visar undersökningar att demokratiarbetet i skolan går mycket trögt. Det tycks vara utomordentligt svårt att ge eleverna ett reellt inflytande över skolarbetet.

Åtskilliga studier visar att eleverna önskar mer inflytande över sin situation både när det gäller trivsel, ordning, undervisningens innehåll och arbetssätt. De sämsta möjligheterna till inflytande har eleverna vad gäller undervisningen. Det är samtidigt här som eleverna har redovisat störst önskan om ett vidgat inflytande.

De få projekt om elevdemokrati som genomförts i Sverige har gällt låg- och mellanstadierna. Enligt SÖ förefaller det vara så att ju högre upp i utbildningen man kommer, desto starkare blir styrningen av undervisningen och ju mindre inflytande får eleverna. Detta överrensstämmer dåligt med läroplanens uttalande om att ökad ålder och mognad hos eleverna ger förutsättningar för ett ökat medinflytande över den egna arbetssituationen.

Vpk föreslår att 2 miljoner kr anslås för att genom forskninganknutet utvecklingsarbete främja elevers inflytande över undervisningens planering och genomförande.

Mot. 1989/90  
Ub317

### Arbetsformerna

Elevinflytande och klassrumsdemokrati är nära förknippat med de arbetsformer som används i skolan. Utan att förändra dessa kan inte läroplanens mål nås.

Med den katederundervisning som fortfarande är dominerande i skolan tillsammans med en undervisning som styrs av läroböckerna med tillhörande arbetsuppgifter och som organiseras i korta lektionspass återstår inte mycket för vare sig elever eller föräldrar att vara med och besluta om.

Fortfarande har läroböckerna allttjämt en central plats i undervisningen. Studier visar att de står för det mesta av innehållet och definierar vad som är viktigt att kunna. Flera studier visar att eleverna sitter den mesta tiden tillsammans i klassrummet och lyssnar på läraren eller löser likadana uppgifter. Grupparbete liksom verkligt individuella uppgifter är undantag. Ännu mer ovanligt är fältstudier eller projektarbeten. Eleverna får sin kunskap huvudsakligen genom läroboken och läraren. Det är läraren som talar, medan eleverna sitter tysta eller svarar på frågor.

Enligt en undersökning som nu refereras i SÖ:s anslagsframställan är de kunskaper som premieras i skolan i alltför stor utsträckning ytliga, dvs innebär att eleverna lär in något som sedan skall återges såsom det lärts in. Utrymmet för reflektion, analys och tillämpning är alltför litet. Elevernas egna erfarenheter utnyttjas sällan. Oftast behandlas de som ovidkommande. Det gäller i högre grad ju högre upp i årskurserna eleverna går. På så sätt får eleverna intryck av att den kunskap de har om världen inte är besläktad med skolans. Detta medför att många elever varken har användning för skolans kunskaper eller blir engagerade i dem.

Enligt vpk bör undervisningen utgå från elevernas egna frågeställningar. Och ett viktigt inslag i skolan ska vara att lära eleverna att formulera frågor, att problematisera. Eleverna skall formulera frågor att söka lösningar på och målsättningar att uppnå med ett visst tema. Utifrån målsättningarna och frågeställningarna skall sedan eleverna själva, tillsammans eller i grupp, söka sig fram. Läraren med sin kunskap och erfarenhet ska fungera som elevernas viktigaste resurs i kunskapssökandet.

I vårt högt utvecklade "informationssamhälle" har det blivit allt viktigare att skolan utvecklar elevernas förmåga att själva söka den kunskap de eftersträvar. Viktigt är också att eleverna tränas i att kritiskt bedöma den information och den fakta de inhämtar. Att ifrågasätta, bedöma och lära sig använda ny kunskap måste få en mycket viktigare roll i skolans arbete.

Undervisningen på högstadiet och gymnasiet är idag uppdelad på en mängd olika ämnen, fördelade på 40-minuterspass och förmedlad av en mängd olika lärare. Denna ämnessplittring leder till att det blir svårare för eleven att förstå sammanhang och orsakssamband. Även själva inläringen, fördjupningen och ifrågasättandet försvåras. Vpk anser att undervisningen måste bryta med den snäva uppdelningen i ämnen och lektionspass. Vi me-

nar att t.ex. temastudier och arbete i lärarlag är steg i rätt riktning som bör utvecklas.

Nya arbetsformer måste in i skolan. Det vore tragiskt om den interna utbildning som förekommer inom näringsliv och organisationer skulle ta tillvara de pedagogiska framstegen mer aktivt än grundskolan och gymnasieskolan.

### **Betygen**

Vpk har i en annan motion till årets riksmöte utförligt presenterat vår syn på betygen i grundskolan och gymnasieskolan.

### **En skola för alla**

Det borde vara en självklarhet med en bra och likvärdig utbildning för alla barn i Sverige oavsett elevens bostadsort, kön och klasstillhörighet. Men tyvärr är det inte så idag om man ser till verkligheten istället för till läroplaner och skollag.

Statistiska centralbyrån har i en stor undersökning konstaterat att klasskillnaderna i den svenska skolan kvarstår. Elevens bostadsort, kön och föräldrarnas yrke är fortfarande av avgörande betydelse för betygen och för vilken linje han eller hon väljer i gymnasieskolan. Efter 25 år av grundskola är skillnaderna så stora att vi är många som känner helig ilska över orättvisorna.

Orättvisorna i skolan kan inte enbart lösas genom förändringar i grundskolan och gymnasieskolan. Det krävs en rättvis fördelningspolitik som utjämnar skillnaderna i inkomst, boende, hälsa, inflytande, fritid, arbetsmiljö, tillgång till kultur osv. Men en del av orsakerna finns inbyggda i skolans sätt att fungera.

### **Allmän och särskild kurs**

Vpk arbetar för en sammanhållen grundskola där eleverna följs åt i nio år. Varje permanent nivågruppering, där eleverna delas in i grupper med "sämre" och "bättre" elever, innebär i praktiken att man frångår målsättningen om en likvärdig utbildning för alla.

Allmän och särskild kurs i matematik och engelska är den enda form av permanent nivågruppering som är tillåten enligt läroplanen. De olika kurserna har samma kursplan.

Ca 70 % av eleverna väljer inför åk 7 särskild kurs i båda ämnena. Under högstadietiden går många över till allmän kurs. I slutet av åk 9 är det endast 50% av eleverna som gått i särskild kurs hela tiden. 14% väljer allmän kurs i båda ämnena redan från början.

En undersökning om alternativkurssystemet som gjorts vid Högskolan för lärarutbildning i Stockholm presenterades i somras. Undersökningsresultaten visar att elever som väljer allmän kurs i åk 6 i stort sett behåller sina mycket låga betyg, och standardprovsresultaten visar en snarast negativ utveckling under högstadietiden. Även utvecklingen av dessa elevers självuppfattning och erfarenheter av skolan går i en negativ riktning. Av undersök-

ningen kan man dra slutsatsen att de elever som har de största svårigheterna i skolan inte gynnas av uppdelningen i allmän och särskild kurs.

När eleverna i åk 6 väljer allmän eller särskild kurs i matematik och engelska, är det i stor utsträckning ett val grundat på föräldrarnas ambitionsnivå och klasstillhörighet. Enligt vpks människosyn är inga elever "bra" eller "dåliga". Elever är olika och har skilda behov och förutsättningar. Det måste skolan anpassa sig till, så att alla elever ändå ges en likvärdig utbildning.

Eleverna ska ha rätt till den undervisning och det stöd som de behöver. Systemet med alternativkurser på grundskolans högstadium försvårar en sådan utveckling. I undervisningsgrupperna för allmän kurs samlas dels elever som har svårt med vissa moment i undervisningen och därför är i behov av extra lärarhjälp, dels elever med sociala problem och ytterligare s.k. bråkiga elever. Dessa elever har vitt skilda behov. Det enda de har gemensamt är att de inte tillhör de mest "lyckade" eleverna. Resultatet blir många gånger en ohållbar situation för både läraren och eleverna.

Vpk föreslår att den nuvarande uppdelningen i allmän och särskild kurs i matematik och engelska på grundskolan avskaffas.

### **Tillval**

På grundskolans högstadium skall eleverna välja ett tillvalsämne. Det har visat sig att också detta val, liksom valet av alternativkurser i matematik och engelska, till stor del är ett val efter föräldrarnas ambitionsnivå och klasstillhörighet. Barn till föräldrar med höga ambitioner eller högre samhällsklass väljer franska eller tyska, medan det till största delen är barn ur arbetarklassen som befolkar kurserna i lokala tillval.

Andelen elever som väljer B-språk i årskurs 7 är ca 65 %. Elevernas kursval förändras emellertid kraftigt efter åk 7, minst 20 % av den ursprungliga B-språksgruppen väljer om till ett annat tillvalsämne under högstadiets gång. De lokala tillvalskurserna får alltså succesivt ta emot ett stort antal nya elever, vilket leder till svårigheter av olika slag. Alltför många elever hamnar i dessa kurser som en följd av att de valt från B-språken snarare än till de lokala kurserna. Detta försvårar arbetet med att skapa stabila alternativ till B-språken. Lärarna får både i åk 8 och åk 9 ta emot nybörjare.

Vpk menar att tillvalet i grundskolan i sin nuvarande utformning står i strid med en likvärdig grundskola. Valet av tillval, som eleverna gör redan i åk 6, påverkar deras möjligheter inför kommande studier i t.ex. gymnasieskolan. Tillvalet i sin nuvarande utformning måste alltså, enligt vpk, ändras.

En möjlighet är att ersätta det nuvarande tillvalet med obligatoriskt B-språk. Det bör i så fall finnas fler språk än tyska och franska att välja mellan. Men för de elever som har stora svårigheter redan med svenska och engelska kan ytterligare ett språk i grundskolan möjligen ställa till bekymmer. Det finns även ett värde i det lokala tillvalsämnet som kan berika skolan. Om de lokala tillvalskurserna befrias från att vara det alternativ som elever väljer för att "slippa" B-språk så skulle de säkert kunna utvecklas betydligt bättre än i dag.

Försök med dubbelt tillval pågår idag på ett antal skolor. Eleverna får där göra både ett språkligt och ett lokalt val. Det finns fördelar med att alla ele-

ver kan få en språklig förstärkning, antingen genom ett B-språk eller genom en fördjupning i sitt modersmål och/eller engelska samtidigt som de får möjlighet att utveckla en personligt intresse av annat slag. En nackdel med det dubbla tillvalet är att det innebär jämkningar av timplanen.

Språkvalet bör utökas med fler valmöjligheter. Många elever är idag intresserade av att läsa spanska, men även för andra språk finns ett intresse. Att ge möjlighet att läsa något av våra stora invandrarspråk, t.ex. finska, serbokroatiska eller grekiska, som B-språk bör övervägas. Det är önskvärt att även andra språk än franska/tyska eller svenska/engelska prövas i försöksverksamheten.

Det är mycket viktigt att språkundervisningen i grundskolan förnyas och utvecklas. Språkundervisningen bör kunna hämta inspiration och kunnande även från andra ämnen som t.ex. musik, bild och SO-ämnen. Samtidigt är det positivt med de försök som görs för att använda ett annat undervisnings-språk än svenska i andra ämnen än språken. I B-språken bör en utveckling mot en mer kommunikativ språkundervisning stimuleras, där eleverna i par eller grupp övar och bygger upp språket och där deras eget ansvar för kunskapsutvecklingen successivt ökar.

Vi i vpk tycker att försöksverksamheten med dubbelt tillval hittills varit så pass positiv att försöksverksamheten bör utökas för att senare kunna ligga till grund för en förändring av det nuvarande tillvalet. Vpk föreslår att 1 miljon kr. anslås för detta utvecklingsarbete.

### **Självstudier**

Vpk menar att eleverna i skolan skall tränas både i samarbete och i självständigt arbete, både i att gemensamt lösa en uppgift och i att själva kunna planera sitt arbete. Därför menar vi att den nu förhärskande katederundervisningen skall ersättas med dels arbete i grupp och dels enskilt arbete.

Det är stor skillnad på de möjligheter som elever ur arbetarklassen har att klara av sina läxor jämfört med t.ex. elever från akademikerhem. För att motverka dessa orättvisor i samhället föreslår vpk att tid avsätts för självständigt arbete under skoltid. Skolan skall hålla med ändamålsenliga lokaler för självstudier och det skall finnas tillgång till lämplig litteratur och någon person att fråga om hjälp när man inte förstår. Det skulle kunna gå till så att en lärare alltid finns i självstudielokalerna under självstudietid. För läraren får då denna timme i självstudiehjälp räknas som en vanlig undervisningstimme i tjänsten. En sådan hjälp för elevernas självstudier skulle kraftigt förbättra möjligheterna för elever ut olika samhällsklasser att få en likvärdig skolgång.

### **Anpassad studiegång**

Vpks grundläggande uppfattning är att skolan skall organiseras på ett sådant sätt, och ges sådana resurser, att en bra utbildning skall kunna ges till alla elever. När skolan misslyckas med det så menar vi att orsaken i första hand står att finna hos skolan själv. Det är inte den enskilde eleven som är misslyckad som individ!

Av den anledningen motsätter vi oss den s.k. anpassade studiegången som

enligt vår mening är ett sätt för skolan att avsvära sig ansvaret för vissa elever. Eftersom det är skolan som har misslyckats så är det skolan som skall ändras, inte eleven som skall bort.

Vi menar att alla ska ha rätt till en grundskolekompetens. De elever som behöver särskilt stöd i skolan skall naturligtvis få det. Men vi inser också att samhällets alla orättvisor och missförhållanden inte kan lösas inom skolans ram. Den utslagning som sker i samhället i övrigt kommer så länge den fortgår att ge effekter också i skolan. Vpk vill föreslå att en utredning tillsätts för att se över situationen för de elever som har de största svårigheterna i skolan i syfte att förbättra deras möjligheter samt att se över den anpassade studiegången i syfte att minska användningen av denna åtgärd.

### **Flickornas villkor i skolan**

Vpk har i en särskild motion till årets riksmöte tagit upp den bristande jämlikheten i skolan och där föreslår vi åtgärder för att förbättra flickornas villkor i skolan.

### **Skolor i glesbygd**

Hela landet främjas av att Sverige har en regional balans. Tyvärr har utvecklingen gått åt motsatt håll. Det är nu nödvändigt att på olika sätt främja en regional utveckling.

Ofta har den regionalpolitiska debatten om utbildning inriktats på högskoleutbildning. Tillgången till högskoleutbildning med hög kvalitet är naturligtvis viktig. Men tillgången till grundskola är ofta av än mer grundläggande betydelse än en högskola inom en radie av 15 till 20 mil.

Vpk menar att Sverige har råd att satsa på skolor i glesbygd. En skola är ofta själva beviset på att en ort lever, medan en nedlagd skola fungerar som en gravsten för bygd.

Ett särskilt anslag bör införas för att ge skolor i glesbygd en möjlighet att överleva och utvecklas. Dessa skolor skall både kunna existera och samtidigt ha utrymme för visst utvecklingsarbete. Vpk menar att ett sådant särskilt anslag, som kan disponeras av SÖ, innebär att man i framtiden kan undvika upp slitande strider som den i Drevdagen.

Vpk föreslår att riksdagen för budgetåret 1990/91 som ett särskilt anslag anslår 10 miljoner kr. för särskilt stöd till skolor i glesbygd.

### **Arbetsmiljö**

Skolornas arbetsmiljö är många gånger mycket dålig. I vissa kommuner, t ex Stockholm, menar yrkesinspektionen att ingen arbetsmiljö är så usel som skolans. Allergitredningen, som nyligen avlämnat sitt betänkande, pekar på det faktum att så mycket som vart tredje barn uppvisar allergiska besvär. Arbetsmiljön i skolorna framhålls som en starkt bidragande orsak till denna oroväckande ökning av allergierna.

Den dåliga arbetsmiljön är ett problem för både elever och lärare. Det kanske allvarligaste problemet är dålig ventilation. Men även dålig städning, fukt och mögel är vanliga problem i skolan. En annan allvarlig brist är avsaknaden av ordentliga personalutrymmen och vettiga uppehållsrum för ele-



verna, buller, urusel belysning, farliga kemiinstitutioner, maskiner utan lagstadgade skydd etc.

Vpk kan inte se att det skulle finnas någon som helst anledning att ställa lägre krav på elevernas och skolpersonalens arbetsmiljö än på andra arbetstagares. De problem som finns måste lösas.

Riksdagen uttalade i december 1989 att ett stimulansbidrag om 300 milj. kr. per år i tio år skall ställas till kommunernas förfogande för förbättringar av skolornas fysiska arbetsmiljö. Riksdagens beslut var en direkt följd av de villkor vpk ställde i samband med behandlingen av den s.k. kommunaliseringpropositionen. I årets budgetproposition aviserar regeringen ett förslag om ett sådant stimulansbidrag under nästa år. Med anledning av det aviserade förslaget avstår vpk från att nu föreslå några ytterligare statliga satsningar på skolornas arbetsmiljö.

Trots att arbetsmiljölagen gäller elever fr.o.m åk 7, har eleverna hittills saknat skyddsombud och möjlighet att delta i skolans skyddsarbete. Nu föreslår regeringen i en nyligen lagd proposition (1989/90:61) att elevernas rättigheter förbättras. Vpk kommer att i en motion med anledning av nämnda proposition att närmare utveckla vår syn på elevernas rättigheter i skolornas skyddsarbete.

### **Skolmaten**

För att kunna växa, vara aktiv, hänga med och lära sig på lektionerna behöver eleverna näringsriktig och aptitlig mat i skolbespisningen. Undersökningar visar att svenska barns matvanor är alarmerande dåliga. Många barn äter ingen annan lagad mat under dagen än den som serveras i skolan. Den förändrade familjestrukturen och den höga andelen kvinnor i förvärsarbete har förstärkt behovet av att familjerna måste kunna lita på att barnen får bra, näringsriktig och aptitlig mat i skolan.

Tyvärr är standarden på skolmaten ibland mycket låg. Skolmåltiderna har i flera kommuner fått känna av kraftiga besparingar. Det har lett till att maten blivit sämre och ofta inte uppfyller den tredjedel av dagens näringsbehov som eleverna på hemkunskapslektionerna får lära sig att den bör innehålla.

En del kommuner, t.ex. Lund, har gått så långt att de har infört matavgifter för gymnasieeleverna. Denna modell diskuteras nu i allt fler kommuner.

Besparingar på personalkostnaderna och otillräckliga eller icke ändamålsenliga skolmatsalar har på flera håll lett till att matrasterna sträckts ut över dagen. Det kan vara så att första kullen elever äter redan kl 10.00 medan de sista äter först kl 13.30. Förutom problem med varmhållningen så leder detta till hungriga och trötta elever. Oregelbundna mattider kan tillsammans med den dokumenterade stressen och provhetsen i skolan leda till försämrad hälsa bland eleverna, bl a i form av magkatarr och återkommande huvudvärk.

En avsevärd förbättring av skolmåltiderna är enligt vpk angelägen och vi vill återigen föra fram vårt förslag om att skolmåltiderna skall ses som en nödvändig resurs i skolan och därför regleras i skollagen.

Vi vill även i sammanhanget poängtera möjligheterna att köpa in alternativt odlade livsmedel. Genom att i skolorna servera mat som tillagats av så-

dana råvaror befrämjar samhället den nödvändiga utvecklingen av ett jordbruk i ekologisk balans.

Vpk föreslår att det i skollagens 4 kap. 15 § och 5 kap. 14 § skall skrivas in att eleverna utan kostnad skall ha tillgång till skolmåltider motsvarande minst en tredjedel av det dagliga näringsbehovet.

## Utveckling

Utveckling av grundskolan och gymnasieskolan är betydelsefullt för samhället som helhet liksom för de enskilda eleverna. Nya utmaningar och nya problem möter nya generationer samtidigt som grundläggande kunskaper och bildning aldrig förlorar sitt värde.

Några av de delar vpk ser som väsentliga att utveckla är:

**Kultur i skolan.** Målsättningen måste vara att det reguljära skolarbetet i ökad utsträckning skall rymma kulturinsatser. Det är även väsentligt att stimulera elevernas intresse för kultur och deras egen kulturella verksamhet. De kommunala musikskolorna spelar en viktig roll för många elevers musikintresse. På samma sätt bör det enligt vpk startas kommunala teater-, dans- och bildskolor. Det finns många exempel från det pågående projektet med kultur i skolan som är värda att utveckla.

**Ökad ämnessamverkan.** Som vi redovisat under ett annat avsnitt så anser vpk att det är nödvändigt med en upplösning av de snäva ämnesgränserna. Ett nära samarbete och samverkan mellan olika ämnen i både grundskolan och gymnasieskolan krävs för att eleverna skall ges möjlighet att få djupare insikter och förstå sammanhang.

**Miljöundervisning.** Undervisningen i miljöfrågor är ett tydligt exempel på ett ämne som kräver ämnessamverkan och nya arbetssätt.

**Elevaktiva arbetssätt.** Som vi redovisat under ett annat avsnitt så är situationen i klassrummen fortfarande dominerad av läroböckerna och lärarens katederundervisning. Det finns många skäl som gör det nödvändigt att snarast utveckla arbetsformer i skolan som gör att eleven själv blir den aktiva parten i undervisningen.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen att bidrag till lokalt utvecklingsarbete på mellanstadiet och högstadiet, bidrag till kultur i skolan och stimulansbidrag för utveckling av samlad skoldag slås ihop till en samlad anslagspost. Vpk har ingenting att invända mot denna sammanslagning.

Regeringen föreslår att det sammanlagda anslaget skall uppgå till 66 milj. kr. Med hänvisning till det stora behovet av utvecklingsarbete föreslår vpk en kraftig ökning av anslaget. Vpk föreslår att anslaget totalt skall omfatta 100 milj. kr., dvs. 34 milj. kr. mer än vad regeringen föreslagit.

## Syo-verksamheten

Kraven på syoverksamheten ökar, inte minst med tanke på konkurrensen om de minskade ungdomskullarna. När olika branschorganisationer konkurrerar om arbetskraften och försöker styra ungdomarnas val är det syofunktionärernas uppgift att skilja ut vad som är saklig information och vad som är propaganda. Syofunktionärerna skall anpassa informationen till elevernas behov och ge eleverna förutsättningar att tolka och förstå olika signaler från arbetslivet.

Arbetslivets snabba utveckling och de ökade kraven på utbildning inom i stort sett alla yrkesområden bidrar också till de ökade kraven på syverksamheten.

Vi i vpk är mycket angelägna om att de tydliga val som eleverna gör efter klasstillhörighet och könstillhörighet kan brytas. Det är enligt vpk:s mening ett misslyckande att klasskillnaderna i skolan knappast minskat under de senaste 20 åren. De könsbundna valen till gymnasieskolan har inte heller förändrats nämvärt.

För att uppmuntra eleverna att välja efter intresse och möjligheter istället för klass- och könsbundna val krävs en kraftigt förstärkt syo-verksamhet. Vpk menar även att det är av stor betydelse att syofunktionärerna deltar i undervisningen på de områden där deras kunskaper kan komma till nytta. Den betygsfria skola som vpk arbetar för ställer ytterligare krav på syverksamheten i skolan.

Syoverksamheten behöver förstärkas dels i grundskolan och dels i gymnasieskolan.

Vpk föreslår att 50 milj. kr. anslås för budgetåret 1990/91 utöver regeringens förslag för en utökad och förbättrad syoverksamhet i grundskolan och att 25 milj. kr. anslås för budgetåret 1990/91 utöver regeringens förslag för en utökad och förbättrad syoverksamhet i gymnasieskolan.

### **Mindre klasser**

Den katederundervisning som fortfarande är dominerande i skolan riktar sig vanligen till närmare 30 elever på en gång. Dessa elever har skilda behov och skilda förutsättningar. Varje elev är en unik individ och utgör en stor tillgång i skolan.

Varje elev bör få tillgång till mer av den viktiga resurs som lärarens tid och engagemang är. För att läraren skall ha en rimlig chans att kunna hjälpa och stödja varje elev utifrån elevens egna förutsättningar måste undervisningsgrupperna minskas.

Vpk föreslår att 250 milj. kr. anslås budgetåret 1990/91 för att användas till att minska undervisningsgrupperna i grundskolan. Detta kan ske antingen genom att minska klasstorleken, genom att ha mer undervisning i halv klass eller genom tillfälliga gruppindelningar.

Vpk föreslår också att regeringen ges i uppdrag att lägga fram en plan för hur klasstorlekarna succesivt kan minskas till max 25 i hela grundskolan.

### **B-klasser åk 3/4**

På grundskolans lågstadium. åk 1 till 3, är delningstalet för ny klass 25 elever. På mellanstadiet är delningstalet 30 elever. Det betyder att när det i en årskurs på lågstadiet finns fler än 25 elever ska två klasser inrättas, och när det finns fler än 30 mellanstadieelever i en åk skall likaledes två klasser inrättas.

I B-klasser slås två årskurser ihop och bildar en klass, oftast p.g.a. litet elevunderlag. I åk 3/4 läser en lågstadiegrupp ihop med en mellanstadiegrupp.

Det vore naturligt att delningstalet för åk 3/4 vore det samma som för åk 3, dvs. det delningstal som gäller för lågstadiet. Så är nu inte fallet. B-klasser

åk 3/4 behandlas i statsbidragssammanhang som en klass i åk 4, dvs enligt mellanstadietts normer.

Innevarande budgetår har totalt 360 basresurser tilldelats för B-klasser åk 3/4. För 60 av dessa basresurser överstiger elevantalet 25 elever. För den stora majoriteten av de aktuella klasserna är alltså elevantalet redan idag max 25 och en förändring av delningstalet skulle idag få effekt endast för 60 klasser. Att sänka delningstalet till 25 för B-klasser åk 3/4 skulle, enligt SÖ, innevarande budgetår betyda en merkostnad med 14,5 milj. kr.

Vpk anser att det är naturligt att B-klasserna i åk 3/4 inte skall missgynnas genom att vid tilldelningen av basresurser betraktas som en mellanstadie-klass utan vill istället anslå de medel som krävs för att dessa klasser skall kunna ha ett delningstal på 25 elever per klass.

Vpk föreslår att riksdagen beslutar att delningstalet 25 skall gälla för B-klasser åk 3/4 samt att riksdagen för detta ändamål för budgetåret 1990/91 anslår 16 miljoner kr utöver regeringens förslag.

### **Fredsfrågor och internationell förståelse**

Behovet av ökad kunskap om fredsfrågor och förståelse för andra länders folk och villkor inses av de flesta. I skolans undervisning skall överlevnads- och solidaritetsfrågor tillsammans med frågor som rör grundläggande mänskliga rättigheter och fred behandlas.

En process har kommit igång när det gäller att förstärka den internationella inriktningen av undervisningen. Men alljämt handlar det om en minoritet av skolor och lärare. Fortfarande finns inte tillräckligt av beprövade metoder för att göra undervisningen om dessa frågor effektiv. Det som enligt föredragande statsrådet i budgetpropositionen borde ingå som en naturlig del i undervisningen riskerar att begränsas till enstaka lovvärda initiativ av en begränsad grupp eldsjälär.

Mot bakgrund av detta anser vpk att ytterligare medel för att initiera forskning och metodutveckling samt sprida goda erfarenheter inom området är befogade.

Vpk föreslår därför att 300 000 kr utöver regeringens förslag för budgetåret 1990/91 anslås för detta ändamål.

### **Miljöundervisning**

Under de senaste decennierna har allt fler negativa effekter på natur och miljö konstaterats. Miljöfrågornas vikt för den långsiktiga överlevnaden på jorden står klart för de flesta i vårt land. Men fortfarande är steget långt från en allmän insikt om miljöfrågornas vikt till en handlingsberedskap för att aktivt kunna påverka det som idag hotar och förstör jordens framtida livsbe- tingelser.

Det är helt uppenbart den levande naturen och människors hälsa som i första hand och allvarligast drabbas av miljöförstörelsen. Flera naturliga produktionssystem kollapsar nu p.g.a. miljöstress. Det växande problemet med t.ex. cancer och allergier har visat sig till stor del bero på miljöfaktorer i vid bemärkelse. Även sambandet mellan fattigdomen i världen och de orättvisa förhållanden som jordens folk lever under å ena sidan och de glo-

bala miljöfrågorna och en hållbar ekologisk utveckling i världen å andra sidan har blivit smärtsamt tydligt. Miljöförstörelsens inhumana sidor har under senare år framträtt i allt kusligare dager. Brundtland-kommissionen och FN:s Världsmiljödeklaration understryker t.ex. behovet av utbildning, kunskaper och engagemang när det gäller livets villkor.

För att lösa dagens och morgondagens miljöproblem krävs stora kunskaper tillsammans med ett starkt engagemang så att långsiktigt hållbara beslut kan fattas. Både när det gäller att ställa krav på nuvarande och framtida makthavare och när det gäller individens ansvar för miljökonsekvenserna av sitt eget sätt att leva krävs för alla medborgare en god grundkunskap om sambanden mellan naturen och hoten mot natur och miljö.

Det finns idag en stor medvetenhet om att miljöundervisningen i skolan måste stärkas. Inom grundskolan måste alla elever få de grundkunskaper som krävs för att förstå de ekologiska sambanden och konsekvenserna för miljön av människans handlande. Även i gymnasiet måste miljöundervisningen få en mer framträdande plats. Miljöundervisningen måste bli ett naturligt inslag i undervisningen i ett flertal ämnen.

Lärarna skulle gärna vilja undervisa mer om miljöfrågor, det visar en sifoundersökning från 1988. Men lärarna är ofta osäkra och saknar själva tillräckliga kunskaper i miljöfrågor. De av SÖ konstaterade svårigheterna med att få till stånd en ökad samverkan mellan lärarna i orienteringsämnena på högstadiet bidrar också till att försvåra miljöundervisningen. Målen för miljöundervisningen skiljer sig mycket mellan olika skolor och olika delar av landet.

Initiativ och ansvar när det gäller miljöundervisningen vilar idag i allt för stor utsträckning på eldsjälarna inom lärarkåren. Vpk föreslår därför kraftigt utökade medel för utvecklingsarbete i skolan bl.a. när det gäller miljöundervisningen.

Lärarnas fortbildning i miljöfrågor måste utökas. Vpk föreslår att 10 milj. kr. utöver regeringens förslag anslås till B8. Fortbildning m.m. för fortbildning för miljöundervisning.

### **Undervisning i datakunskap**

Ämnet datakunskap är obligatoriskt i grundskolans högstadium och ingår dessutom i flera gymnasielinjer. Kunskaper i att använda och kontrollera en dator liksom kunskaper om datorns roll i samhället blir allt viktigare i vårt samhälle.

En undersökning av dataundervisningen i Stockholms skolor, gjord på uppdrag av skoldirektionen, visar att hälften av eleverna i högstadiet och på gymnasiet inte fick någon som helst undervisning under vårterminen 1989.

Den nämnda undersökningen visar att endast 20 % av eleverna fick regelbunden undervisning och 44 % av högstadielverna uppger att de "nästan aldrig arbetade med datorer i skolan".

Mer än var tionde elev arbetar däremot med datorer på fritiden. Men skillnaden är stor mellan könen; 21 % av pojkarna arbetade med dator på fritiden, för flickorna var motsvarande siffra 5%. Högsta noteringen hade 16-åriga pojkar där 29 % uppgav att de använde dator hemma "igår".

Läroplanen betonar vikten av att lärarna tar upp datorns roll i samhället och för den enskilde. Av matematik- och NO-lärarna hade 83 % "nästan aldrig" tagit upp det, för SO-lärarna var den siffran 73 %.

Stockholmsundersökningen ger bilden av ett rent lotteri där den elev som drar en nitlott kan gå igenom hela skolan utan att ens ha sett en dator. Det finns ingen anledning att anta att situationen skulle vara radikalt annorlunda i landets övriga kommuner. En av de främsta orsakerna till den usla situationen är med säkerhet bristande fortbildning av lärarna.

Vpk föreslår därför att riksdagen anslår 5 milj. kr. utöver regeringens förslag till B8 Fortbildning m. m. för fortbildning av lärare i datakunskap.

### **Antalet platser i gymnasieskolan**

Vpk anser att gymnasieskolan bör vara dimensionerad så att samtliga 16-åringar kan få plats. En gymnasieutbildning måste idag betraktas som en nödvändig grundutbildning och de allra flesta ungdomarna fortsätter direkt till gymnasieskolan efter grundskolan. För att göra det möjligt för den lilla grupp som idag inte kommer in i gymnasieskolan måste gymnasieskolans dimensionering öka i förhållande till antalet 16-åringar.

Regeringen föreslår i årets budgetproposition istället att det ökade antalet 16-åringar jämfört med planeringsramarna inte skall resultera i några fler platser. Det innebär att det blir lite svårare att komma in för dem som söker till gymnasieskolan hösten 1990 jämfört med dem som sökte hösten 1989. En sådan utveckling går stick i stäv med vpk:s ambitioner.

Vpk föreslår, i enlighet med SÖ:s förslag, att antalet intagningsplatser i gymnasieskolan 1990/91 blir 127 600, dvs. 600 fler platser än vad regeringen föreslår. Vi vill för detta ändamål för budgetåret 1990/91 anslå 17,5 milj. kr. utöver regeringens förslag.

### **Treåriga yrkeslinjer i gymnasieskolan**

Försöksverksamheten med treårig yrkesutbildning i gymnasieskolan är nu inne på sitt andra år. En utvärdering av försöksverksamheten pågår och är ännu inte avslutad. Försöksverksamheten har medfört dels nysatsningar och entusiasm, dels en hel del kostnader och problem.

Ännu finns inget fullskaleförsök som omfattar en hel region, vilket skulle vara mycket värdefullt för utvärderingsarbetet. Endast då kan man på ett bra sätt studera rekryteringen till yrkesutbildningen och det lokala arbetslivets möjligheter att få fram det nödvändiga antalet utbildningsplatser.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen att försöksverksamheten 1990/91 skall utökas med 1 200 platser för att möjliggöra fullskaleförsök. Vpk delar i princip regeringens bedömning i frågan om antalet platser.

Vpk har i en annan motion till årets riksmöte föreslagit att försök med en treårig energiteknisk linje skall inledas läsåret 1990/91. För att möjliggöra denna utökning av försöksverksamheten föreslår vpk, under förutsättning att riksdagen beslutar om försöksverksamhet med en treårig energiteknisk linje, att försöksverksamheten med treårig yrkesutbildning i gymnasieskolan utökas med 510 intagningsplatser 1990/91 utöver regeringens förslag.

För detta ändamål föreslår vpk att 3,2 milj. kr. anslås för budgetåret 1990/91 utöver regeringens förslag.

Försöksverksamheten har visat sig medföra betydande extra kostnader. För att täcka en del av dessa kostnader föreslår vpk att 20 milj. kr. anslås budgetåret 1990/91 utöver regeringens förslag.

Gymnasieskolornas utrustning är ofta omodern eller otillräcklig. Detta problem har aktualiserats i samband med försöksverksamheten men är ett närmast generellt problem i gymnasieskolan. Vpk föreslår att 25 milj. kr. anslås för budgetåret 1990/91 utöver regeringens förslag för utrustning i gymnasieskolan.

I en annan motion till årets riksmöte har vpk föreslagit utökade resurser för fortbildning för lärarna i samband med försöksverksamheten med treårig yrkesutbildning i gymnaseiskolan.

### **Bildämnet**

I läroplanen för grundskolan står det om bildämnet att eleverna skall "...bli medvetna om bilden som språk och vänja sig att använda bildspråket som ett viktigt kommunikationsmedel vid sidan av att tala, läsa och skriva."

Vpk anser att bildämnet bör ses som ett basämne i skolan med stor betydelse för utvecklingen av elevernas kreativa och kommunikativa förmåga. Bildens betydelse som kommunikationsmedel ökar och bilden har idag en central betydelse i t.ex reklam, information, forskning. Vi omges av bilder i vår vardag och inom många yrken. I Forskningsrådsnämndens rapport nr 83:10 säger professor P.E. Danielsson:

"Bilden är en mycket viktig form av information. En väsentlig, förmodligen dominerande del av vårt centrala nervsystem sysslar med bilddata."

Vpk anser att ämnet bild bör vara obligatoriskt i både grundskolan och gymnasieskolan. Detsamma gäller ämnet musik. Den undervisning eleverna får i bildämnet under sin skoltid är ofta den enda undervisning de får i detta ämne under hela sitt liv. Det är mycket sällan som en arbetsgivare erbjuder sina anställda en personalutbildning som innefattar bild, eller att den enskilde själv läser en kurs i bildämnet för att öka sin kompetens.

I samverkan med bildlärare bedriver SÖ sedan 1988 ett utredningsarbete om undervisningen i bild. Det har då framkommit ett starkt behov av att se över kursplanen för detta ämne.

Vpk tycker att det är mycket viktigt att bildämnet ges möjlighet att utvecklas både i grundskolan och gymnasieskolan och vi föreslår att regeringen uppdras att komma med förslag om hur detta skall ske.

### **Hemställan**

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 2 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 11 Bidrag till driften av grundskolor för utvecklingsarbete för att främja elevers inflytande i enlighet med vad som i motionen anförts.
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om alternativkurserna i grundskolans högstadium.
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att språkvalet i grundskolan bör utökas med fler valmöjligheter.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försöksverksamheten med dubbelt tillval i grundskolans högstadium,

5. att riksdagen beslutar att för budgetåret 1990/91 anslå 1 milj. kr. utöver regeringens förslag för utvecklingsarbete i anslutning till försöksverksamheten med dubbelt tillval till anslaget B 11 Bidrag till driften av grundskolor m.m.,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning för att se över situationen för de elever som har de största svårigheterna i skolan i syfte att förbättra deras möjligheter samt att se över användningen av den anpassade studiegången i syfte att minska användningen av denna åtgärd,

7. att riksdagen till särskilt stöd till skolor i glesbygd för budgetåret 1990/91 anslår 10 milj. kr.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändring i skollagen avseende skolmåltider,

9. att riksdagen till lokalt utvecklingsarbete i skolan, i enlighet med vad som i motionen anförts, för budgetåret 1990/91 anslår 34 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 11 Bidrag till driften av grundskolor m.m.,

10. att riksdagen till syo-verksamheten i grundskolan, i enlighet med vad som i motionen anförts, för budgetåret 1990/91 anslår 50 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 11 Bidrag till driften av grundskolor m.m.,

11. att riksdagen till syo-verksamheten i gymnasieskolan, i enlighet med vad som i motionen anförts, för budgetåret 1990/91 anslår 25 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 18 Bidrag till driften av gymnasieskolor,

12. att riksdagen till minskade undervisningsgrupper i grundskolan, i enlighet med vad som i motionen anförts, för budgetåret 1990/91 anslår 250 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 11 Bidrag till driften av grundskolor m.m.,

13. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en plan för hur klasstorleken successivt skall minska till maximalt 25 elever i hela grundskolan,

14. att riksdagen beslutar att delningstalet för B-klasser åk 3/4 skall vara detsamma som för lågstadiet,

15. att riksdagen för budgetåret 1990/91 till anslaget B 11 Bidrag till driften av grundskolor m.m. anslår 16 milj. kr. utöver regeringens förslag för att B-klasser åk 3/4 inte skall vara större än 25 elever,

16. att riksdagen till fredsfrågor och internationell förståelse, i enlighet med vad som i motionen anförts, för budgetåret 1990/91 anslår 300 000 kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 3 Stöd för utveckling av skolväsendet,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av fortbildning för lärare i miljöfrågor,

18. att riksdagen till fortbildning för lärare i miljöfrågor för budget-



året 1990/91 anslår 10 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 8 Fortbildning m.m.,

Mot. 1989/90  
Ub317

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av fortbildning för lärare i datakunskap.

20. att riksdagen till fortbildning för lärare i datakunskap för budgetåret 1990/91 anslår 5 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 8 Fortbildning m.m.,

21. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om dimensioneringen av gymnasieskolan,

22. att riksdagen beslutar att antalet intagningsplatser i gymnasieskolan läsåret 1990/91 skall vara 127 600, dvs. 600 fler platser än vad regeringen föreslagit,

23. att riksdagen till 600 ytterligare platser i gymnasieskolan för budgetåret 1990/91 anslår 17,5 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 18 Bidrag till driften av gymnasieskolor,

24. att riksdagen beslutar att försöksverksamheten med treårig yrkesutbildning i gymnasieskolan utökas med 510 platser utöver regeringens förslag till en ny treårig energiteknisk utbildning,

25. att riksdagen till en ny treårig energiteknisk utbildning för budgetåret 1990/91 anslår 3,2 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 18 Bidrag till driften av gymnasieskolor,

26. att riksdagen till extra kostnader i samband med försöksverksamheten med treårig yrkesutbildning i gymnasieskolan för budgetåret 1990/91 anslår 20 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 18 Bidrag till driften av gymnasieskolor,

27. att riksdagen till utrustning i gymnasieskolan för budgetåret 1990/91 anslår 25 milj. kr. utöver regeringens förslag till anslaget B 21 Bidrag till utrustning för gymnasieskolan,

28. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bildämnets karaktär och betydelse,

29. att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur bildämnet skall utvecklas och stärkas i grundskola och gymnasieskola i enlighet med vad som i motionen anförts.

Stockholm den 25 januari 1990

*Lars Werner (vpk)*

*Berith Eriksson (vpk)*

*Bo Hammar (vpk)*

*Ylva Johansson (vpk)*

*Björn Samuelson (vpk)*

*Lars-Ove Hagberg (vpk)*

*Margó Ingvardsson (vpk)*

*Bertil Måbrink (vpk)*





